

Jolanta Chluska

Politechnika Częstochowska
Wydział Zarządzania
Instytut Finansów, Bankowości i Rachunkowości
jchluska@zim.pcz.pl

UPROSZCZENIA RACHUNKOWOŚCI JEDNOSTEK MIKRO I MAŁYCH – SZANSE I ZAGROŻENIA

Streszczenie: Podmioty gospodarcze prowadzące rachunkowość zgodnie z ustawą o rachunkowości mogą stosować uproszczenia w polityce rachunkowości, zwłaszcza jeśli są podmiotami o statusach jednostki mikro czy jednostki małej. Celem artykułu jest prezentacja możliwych uproszczeń w zakresie rachunkowości jednostek mikro i małych, z uwzględnieniem informacyjnych aspektów ich sprawozdań finansowych. Artykuł prezentuje uwarunkowania zewnętrzne i wewnętrzne takich uproszczeń.

Słowa kluczowe: jednostka mikro, jednostka mała, rachunkowość.

Wprowadzenie

Zmiany ustawy o rachunkowości w Polsce w latach 2014-2015 podyktowane były regulacjami Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/34/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. Pierwsza nowelizacja implementowała do polskiego prawa bilansowego kategorię jednostek mikro, natomiast druga – kategorię jednostek małych. Obie nowelizacje wprowadziły także uproszczenia rachunkowości dla jednostek przyjmujących status jednostek mikro i małych.

Celem artykułu jest prezentacja możliwych uproszczeń w zakresie rachunkowości jednostek mikro i małych, z uwzględnieniem informacyjnych aspektów ich sprawozdań finansowych. Na podstawie analizy literatury przedmiotu, aktów prawnych oraz obserwacji praktyki gospodarczej można sformułować tezę, że uproszczenia rachunkowości jednostek mikro oraz małych uwarunkowane są nie

tylko potrzebami informacyjnymi odbiorców informacji płynących z rachunkowości, ale także rachunkiem kosztów i korzyści realizacji tych uproszczeń w praktyce. Do weryfikacji tej tezy wykorzystano takie narzędzia badawcze, jak ankieta oraz analiza literatury przedmiotu, aktów prawnych i sprawozdań finansowych.

1. Jednostka mikro i jednostka mała jako podmiot rachunkowości

W polskiej ustawie o rachunkowości (UoR) nowelizacje dokonane zostały ustawami zmieniającymi z dn. 11 lipca 2014 r. oraz 23 lipca 2015 r. [Ustawa o rachunkowości]. Status jednostki mikro oraz jednostki małej mogą przyjąć jednostki, które spełniają warunki przewidziane w ustawie o rachunkowości. W grupie najmniejszych jednostek, status jednostek mikro wyznaczają:

- a) suma aktywów bilansu, przychodów netto ze sprzedaży towarów i produktów, średnioroczne zatrudnienie w przeliczeniu na pełne etaty (art. 3 ust. 1a pkt 1, 3, 4 UoR),
- b) w odniesieniu do niektórych jednostek, nieprowadzenie działalności gospodarczej (art. 3 ust. 1a pkt 2 UoR).

Status jednostki małej określają przepisy ustawy o rachunkowości z uwzględnieniem wartościowych progów: sumy aktywów bilansu, przychodów netto ze sprzedaży towarów i produktów, średniorocznego zatrudnienia w przeliczeniu na pełne etaty (art. 3 ust. 1c UoR).

Warunkiem koniecznym przyjęcia statusu jednostki mikro oraz jednostki małej przez powyższe jednostki jest podjęcie w tej sprawie decyzji przez organ zatwierdzający sprawozdanie finansowe. Decyzja ta jest równoznaczna z akceptacją zasad sporządzania sprawozdania finansowego z zastosowaniem uproszczeń przewidzianych dla jednostek mikro oraz małych. Jeśli podmiot gospodarczy, stosujący przepisy ustawy o rachunkowości przyjmie status jednostki mikro oraz jednostki małej, może zastosować w rachunkowości szereg uproszczeń dotyczących:

- a) prowadzenia ksiąg rachunkowych,
- b) wyceny aktywów i pasywów,
- c) sporządzenia sprawozdania finansowego,
- d) organizacji ksiąg rachunkowych.

W zakresie prowadzenia ksiąg rachunkowych oraz organizacji rachunkowości możliwości i kierunki uproszczeń są stosunkowo niewielkie [Gos, Hońko i Rublewski, 2008, s. 57]. Kryteria badania sprawozdań finansowych zawarte

w art. 64 ust. 1 ustawy o rachunkowości, nawiązujące do wartości sumy bilansowej, przychodów i zatrudnienia, oznaczają, że niektóre mniejsze podmioty gospodarcze będą miały obowiązek badania sprawozdania finansowego mimo posiadania statusu małej jednostki. Wynika z tego większy niż dotychczas krąg jednostek, które mogą skorzystać z uproszczenia zasad rachunkowości, w tym sprawozdawczości.

2. Skutki przyjęcia przez podmiot gospodarczy statusu jednostki mikro i jednostki małej

Zmiany ustawy o rachunkowości, idące w kierunku uproszczenia rachunkowości jednostek małych i mikro, można podzielić na:

- a) uproszczenia wynikające z przyjęcia statusu małej jednostki oraz statusu jednostki mikro,
- b) uproszczenia dla wszystkich jednostek, które nie przekroczyły progów sumy bilansowej, przychodów oraz liczby zatrudnionych pracowników, mimo że nie dokonały procedury przyjęcia statusu jednostki małej czy mikro.

Katalog uproszczeń dla jednostek z pierwszej grupy prezentują tab. 1 i 2. Jak wynika z zapisów ustawy, część z wymienionych uproszczeń ma charakter fakultatywny, co oznacza, że decyzje w tej sprawie powinien podjąć kierownik jednostki i opisać je w dokumentacji przyjętych zasad rachunkowości¹.

Tabela 1. Uproszczenia rachunkowości jednostek mikro

Obszar rachunkowości	Zakres uproszczeń	Przepis prawa
1	2	3
Wycena aktywów i pasywów, kosztów i przychodów jednostki mikro	Jednostka mikro, o której mowa w art. 3 ust. 1a pkt 2 UoR, może zrezygnować z zachowania zasady ostrożności przy wycenie poszczególnych składników aktywów i pasywów	Art. 7.2a
	Jednostka mikro, o której mowa w art. 3 ust. 1a pkt 2 UoR, ustaloną w rachunku zysków i strat różnicą pomiędzy przychodami a kosztami zwiększa – po zatwierdzeniu rocznego sprawozdania finansowego – odpowiednio przychody lub koszty w następnym roku obrotowym. Różnicę dodatnią można zaliczyć na zwiększenie kapitału (funduszu) podstawowego	Art. 7. 3a
	Jednostka mikro nie wycenia aktywów i pasywów według wartości godziwej i skorygowanej ceny nabycia	Art. 28a

¹ Jednostki mikro nie stosują wyceny aktywów i pasywów według wartości godziwej i skorygowanej ceny nabycia. Na temat wyceny według wartości godziwej w kontekście realizacji informacyjnej funkcji rachunkowości interesujące rozważania zawiera opracowanie [Remlein, 2010, s. 162, 163].

cd. tabeli 1

1	2	3
Sporządzanie sprawozdań finansowych jednostki mikro	Bilans powinien zawierać informacje w zakresie ustalonym w Załączniku nr 4 do ustawy o rachunkowości	Art. 46.5.4
	Rachunek zysków i strat powinien zawierać informacje w zakresie ustalonym w Załączniku nr 4 do ustawy o rachunkowości	Art. 47.4.4
	Jednostka mikro może nie sporządzać informacji dodatkowej, pod warunkiem że przedstawi informacje uzupełniające do bilansu, określone w Załączniku nr 4 do ustawy	Art. 48.3
	Jednostka mikro może nie sporządzać zestawienia zmian w kapitale (funduszu) własnym	Art. 48a.3
	Jednostka mikro może nie sporządzać rachunku przepływów pieniężnych	Art. 48b.4
	Jednostka mikro, o której mowa w art. 3 ust. 1a pkt 1 UoR, która ma obowiązek sporządzania sprawozdania z działalności jednostki, może nie sporządzać tego sprawozdania, pod warunkiem że w informacji dodatkowej (informacjach uzupełniających do bilansu) przedstawi informacje dotyczące nabycia udziałów (akcji) własnych określone w Załączniku nr 4 do ustawy	Art. 49.4

Źródło: Na podstawie: [Ustawa o rachunkowości].

Dedykowany jednostkom mikro Załącznik nr 4 do ustawy o rachunkowości, charakteryzujący zakres sprawozdania finansowego, proponuje następujące istotne uproszczenia²:

1. Zamiast „wprowadzenia do sprawozdania finansowego” prezentowane są „informacje ogólne”, akcentujące, obok informacji identyfikujących jednostkę, zastosowane uproszczenia przewidziane dla jednostek mikro.
2. Aktywa i pasywa bilansu wykazywane są w sposób syntetyczny przez prezentowanie głównych pozycji oznaczonych literami. Jako istotne pozycje wyodrębnia się kwoty zapasów, należności krótkoterminowych, kapitału podstawowego, rezerw na zobowiązania oraz zobowiązań z tytułu kredytów i pożyczek.
3. Bilans uzupełniają informacje o zobowiązaniach finansowych, rozrachunkach z tytułu zaliczek i kredytów z organami administrującymi, zarządzającymi i nadzorującymi jednostki, a także operacjach dotyczących udziałów (akcji) własnych.
4. Rachunek zysków i strat w wersji porównawczej prezentuje cztery grupy kosztów i przychodów: przychody i koszty podstawowej działalności operacyjnej, pozostałe przychody i zyski oraz pozostałe koszty i straty.

² Komentarz dotyczący Załącznika nr 4 odnosi się do jego postaci po uwzględnieniu obu omawianych nowelizacji ustawy o rachunkowości.

Podobne podejście do uproszczeń rachunkowości można obserwować w przypadku podmiotów gospodarczych przyjmujących status jednostek małych (tab. 2).

Tabela 2. Uproszczenia rachunkowości jednostek małych

Obszar rachunkowości	Zakres uproszczeń	Przepis prawa
Sporządzanie sprawozdań finansowych jednostki małej	Bilans powinien zawierać informacje w zakresie ustalonym w Załączniku nr 5 do ustawy o rachunkowości	Art. 46.5.5
	Rachunek zysków i strat dla jednostek małych, sporządzających uproszczony rachunek zysków i strat, powinien zawierać informacje w zakresie ustalonym w Załączniku nr 5 do ustawy, w wariantcie kalkulacyjnym albo porównawczym, zależnie od wyboru dokonanego przez kierownika jednostki	Art. 47.4.5
	Zakres informacji dodatkowej dla jednostek małych sporządzających uproszczoną informację dodatkową określa Załącznik nr 5 do ustawy. Jednostka mała, która nie sporządza uproszczonej informacji dodatkowej, sporządza informację dodatkową w zakresie nie mniejszym niż określony w Załączniku nr 5 do ustawy o rachunkowości	Art. 48.4
	Jednostka mała może nie sporządzać zestawienia zmian w kapitale (funduszu) własnym	Art. 48a.4
	Jednostka mała może nie sporządzać rachunku przepływów pieniężnych	Art. 48b.5
	Jednostka mała, która ma obowiązek sporządzania sprawozdania z działalności, może nie sporządzać tego sprawozdania, pod warunkiem że w informacji dodatkowej przedstawi informacje dotyczące nabycia udziałów własnych	Art. 49.5
	Jednostka mała może nie wykazywać w sprawozdaniu z działalności wskaźników niefinansowych oraz informacji dotyczących zagadnień środowiska naturalnego i zatrudnienia	Art. 49.6

Źródło: Na podstawie: [Ustawa o rachunkowości].

W tab. 2 nie zawarto odniesienia do uproszczeń w zakresie wyceny aktywów i pasywów, kosztów i przychodów, gdyż formułowane przez ustawę o rachunkowości możliwe rozwiązania w tym obszarze dotyczą wszystkich jednostek nieprzekraczających progów sumy bilansowej, przychodów oraz liczby zatrudnionych pracowników ustalonych dla jednostek małych. Do istotnych uproszczeń rachunkowości należą możliwości:

- a) kwalifikowania umów leasingu według zasad określonych w przepisach podatkowych (art. 3.6 UoR),
- b) odstępiania od stosowania przepisów Rozporządzenia Ministra Finansów z dn. 12 grudnia 2001 r. (art. 28b.1 UoR),
- c) odstępiania od ustalania aktywów i rezerw z tytułu odroczonego podatku dochodowego (art. 37.10 UoR).

Załącznik nr 5 do ustawy o rachunkowości, dedykowany do stosowania jednostkom małym, uproszczenia odnosi przede wszystkim do prezentacji informa-

cji sprawozdawczych. W porównaniu do prezentacji i ujawnień wymaganych według Załącznika nr 1 są one bardziej syntetyczne.

3. Zmiana polityki rachunkowości mikropodmiotu – wyniki badań ankietowych

Na potrzeby rozważań zawartych w niniejszym artykule przeprowadzono badanie ankietowe wśród głównych księgowych podmiotów gospodarczych z terenu Częstochowy, uczestniczących w szkoleniu statutowym, organizowanym pod hasłem „Zmiany w ustawie o rachunkowości” przez Stowarzyszenie Księgowych w Polsce – Oddział Okręgowy w Częstochowie w listopadzie 2015 r. Rozdano 58 ankiet, na które odpowiedziało 37 podmiotów. W ankiecie zawarto następujące zagadnienia:

1. Forma organizacyjno-prawna podmiotu.
2. Czy w roku 2015 stosujecie Państwo uproszczone zasady rachunkowości dla jednostek mikro? (Tak/Nie).
3. Czy w roku 2016 zamierzacie Państwo stosować uproszczone zasady rachunkowości dla jednostek mikro? (Tak/Nie).
4. Czy w roku 2016 zamierzacie Państwo stosować uproszczone zasady rachunkowości dla jednostek małych? (Tak/Nie).
5. Jeśli w pytaniu 2 wybrano odpowiedź „Nie”, czy korzystaliście Państwo z uproszczeń w polityce rachunkowości dla jednostek nieposiadających obowiązku badania sprawozdania finansowego, dotyczących:
 - a) podatkowych zasad kwalifikacji leasingu,
 - b) niestosowania zasad wyceny zgodnie RMF z dn. 12 grudnia 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad uznawania, metod wyceny, zakresu ujawniania i sposobu prezentacji instrumentów finansowych,
 - c) zaniechania ustalania odroczonego podatku,
 - d) nieustalania kosztów niewykorzystanych zdolności produkcyjnych,
 - e) sporządzania sprawozdań finansowych w formie uproszczonej (art. 50 UoR),
 - f) ustalenia granicy ceny nabycia lub kosztu wytworzenia środków trwałych bądź wartości niematerialnych i prawnych, poniżej której jednostka dokonuje (nie wcześniej niż w momencie oddania do użytkowania) jednorazowego odpisu wartości tego rodzaju składników aktywów,
 - g) wyceny materiałów i towarów w cenie zakupu zamiast w cenie nabycia,

- h) nierozliczania przychodów i kosztów z tytułu wykonywanych długoterminowych niezakończonych usług (np. usług budowlanych).
6. Co sprawia Państwu najczęściej problemów w stosowaniu przepisów ustawy o rachunkowości przy ustalaniu zakładowej polityki rachunkowości, w tym w stosowaniu uproszczeń?

Pytanie 6 było pytaniem otwartym. Wyniki badań ankietowych prezentuje tab. 3.

Tabela 3. Wyniki badań ankietowych na temat rachunkowości mikroprzedsiębiorstw

Pytanie/ podmiot	Spółka z o.o.	Spółka akcyjna	Dział. gosp. o.f.	Spółka cywilna	Spółka komand.	Spółka jawna	Razem	Razem (%)
2 – tak	2	–	1	2	1	–	6	16
2 – nie	16	1	9	1	2	2	31	84
3 – tak	3	–	3	3	1	–	10	27
3 – nie	15	1	7	–	2	2	27	73
4 – tak	8	–	7	3	2	1	21	57
4 – nie	10	1	3	–	1	1	16	43
5	–	–	–	–	–	–	–	–
a	2	–	2	–	–	–	4	11
b	1	–	1	–	–	–	2	5
c	6	–	–	–	–	–	6	16
d	1	–	2	1	–	1	5	14
e	1	–	2	–	–	–	3	8
f	2	–	1	1	1	–	5	14
g	1	–	3	1	1	–	6	16
h	–	–	2	–	–	–	2	5

Największą grupę ankietowanych stanowili przedstawiciele spółek z o.o. – 18 podmiotów. Jedynie 3 spośród nich zadeklarowało wolę stosowania w 2016 r. uproszczeń dla jednostek mikro, a 8 podmiotów – uproszczeń dla małych jednostek. Najczęściej stosowanymi uproszczeniami rachunkowości, według dotychczasowych przepisów prawa bilansowego, była rezygnacja z ustalania odroczonego podatku dochodowego oraz pomijanie wyceny bilansowej zapasów kosztów zakupu (wycena według kosztów zakupu).

Do obszarów sprawiających największe problemy w rachunkowości ankietowane podmioty zaliczyły:

- a) wycenę towarów i materiałów,
- b) ustalanie metod wyceny aktywów i pasywów,
- c) prawidłowe określenie wyceny aktywów,
- d) różnice kursowe,
- e) rozliczanie kosztów produkcji,
- f) powiązanie terminowej zapłaty zobowiązań z wykazaniem kosztów,
- g) ujmowanie kosztów dla celów prawa bilansowego i podatkowego.

Według wyników ankiety respondenci korzystają z uproszczeń rachunkowości, przewidzianych przepisami prawa, uwzględniając specyfikę i zakres swojej działalności, przepisy branżowe oraz organizację systemu rachunkowości. Ankietowane podmioty dostrzegają możliwości uproszczeń, co pozwala uprościć rachunkowość, w tym sprawozdawczość, jednak dokonują zmian systemu rachunkowości powoli, w sposób przemyślany i racjonalny.

4. Informacyjne aspekty sprawozdania finansowego jednostki mikro i jednostki małej

Odbiorcy informacji ekonomiczno-finansowych wynikających ze sprawozdań finansowych oczekują informacji rzetelnych i prawidłowych, przydatnych w procesach decyzyjnych. Jako głównego odbiorcę tych informacji wskazuje się przede wszystkim obecnych lub potencjalnych inwestorów i innych dostawców kapitału. Analizując strukturę Załączników nr 4 i 5 do ustawy o rachunkowości, należy zadać pytanie o informacyjne wartości takich uproszczonych sprawozdań finansowych oraz o prawdziwy i rzetelny obraz jednostek w tych sprawozdaniach. W stosunku do mikropodmiotów ustawodawca stwierdził jednoznacznie: „Przyjmuje się, że sprawozdanie finansowe sporządzone przez jednostkę mikro z zastosowaniem art. 46 ust. 5 pkt 4, (...) przedstawia rzetelnie i jasno sytuację majątkową i finansową oraz wynik finansowy tej jednostki” (art. 49a UoR). Dalsza dyskusja na ten temat może uwzględniać jedynie subiektywne odczucia czytelnika sprawozdania finansowego jednostki mikro.

Podobnie można oceniać, czy informacje sprawozdawcze jednostki małej spełniają oczekiwania odbiorców sprawozdań finansowych. Pojawia się pytanie, czy rozbudowa pozycji sprawozdania finansowego jest receptą na uzyskanie potencjału informacyjnego adekwatnego do oczekiwań odbiorców tych informacji.

Podsumowanie

Dużą rolę w odpowiedzi na postawione pytania pełni polityka informacyjna konkretnego podmiotu. Przejście na status jednostki mikro czy małej jest skutkiem decyzji, wyboru organów zatwierdzających sprawozdanie finansowe, czyli właścicieli. Decyzja o przejściu na status jednostki mikro czy małej poprzedzona będzie zapewne rachunkiem kosztów i korzyści z takich decyzji. Z informacji generowanych przez system rachunkowości korzysta także kierownictwo jednostek. Przykładowo, zaniechanie sporządzania rachunku przepływów pieniężnych pozbawi decydentów istotnych informacji o płynności podmiotu. Przedsiębiorcy muszą umiejętnie wykorzystywać dostępne zasoby i informacje w taki sposób, aby zapewnić swojej firmie przetrwanie, rozwój oraz konkurencyjność na rynku [Biadacz, 2014, s. 51]. Podobnie do podmiotów będzie należała decyzja, czy ustalony ustawowy zakres informacyjny sprawozdania finansowego uzupełnić o ujawnienia ważne dla realizacji zasady prawdziwego i wiernego obrazu jednostki.

Nie zaskakuje więc, że ankietowane podmioty podejmują decyzje w zakresie przejścia na status jednostki mikro i jednostki małej bez pośpiechu. Uproszczenia w zakresie prowadzenia ksiąg rachunkowych możliwe są przecież w istotnym zakresie bez konieczności przechodzenia na status jednostki mikro czy małej. Badania i analizy opinii przedsiębiorców wskazują, że to nie ustawa o rachunkowości, ale otoczenie prawne jest powodem pracochłonności ewidencji księgowej i to w nim należy poszukiwać dalszych uproszczeń (prawo podatkowe, prawo o ubezpieczeniach społecznych oraz prawo gospodarcze) [Por. Gabrusewicz, 2008, s. 47; Gos, Hońko i Rublewski, 2008, s. 58; Wysłocka i Biadacz, 2014, s. 181, 182].

Literatura

- Biadacz R. (2014), *Wyzwania XXI wieku a rachunkowość małych i średnich przedsiębiorstw* [w:] H. Lelusz, R. Burchart (red.), *Współczesne problemy rachunkowości w teorii i praktyce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn.
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/34/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie rocznych sprawozdań finansowych, skonsolidowanych sprawozdań finansowych i powiązanych sprawozdań niektórych rodzajów jednostek, zmieniająca dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2006/43/WE oraz uchylająca dyrektywy Rady 78/660/EWG i 83/349/EWG, Dz.Urz. L 182/19 z 29.6.2013.

- Gabrusewicz T. (2008), *Próba syntetycznej prezentacji wyników testu przydatności Międzynarodowego Standardu Sprawozdawczości Finansowej dla małych i średnich przedsiębiorstw w polskich przedsiębiorstwach*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, tom 47(103).
- Gos W., Hońko S., Rublewski M. (2008), *Granice uproszczeń rachunkowości małych i średnich przedsiębiorstw*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, tom 47(103).
- Remlein M. (2010), *Funkcja informacyjna rachunkowości a wycena według wartości godziwej* [w:] B. Micherda (red.), *Perspektywy rozwoju rachunkowości, analizy i rewizji finansowej w teorii i praktyce*, Tom 2, „Studia i Prace Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie”, nr 14.
- Rozporządzenie Ministra Finansów z 12 grudnia 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad uznawania, metod wyceny, zakresu ujawniania i sposobu prezentacji instrumentów finansowych, Dz.U. Nr 149, poz. 1674 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 11 lipca 2014 r. o zmianie ustawy o rachunkowości, Dz.U. z 2014 r., poz. 1100.
- Ustawa z dnia 23 lipca 2015 r. o zmianie ustawy o rachunkowości oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. z 2015 r., poz. 1333.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, Dz.U. z 2013 r., poz. 330 z późn. zm.
- Wysłocka E., Biadacz R. (2014), *Ocena zmian w uproszczonej sprawozdawczości mikro-podmiotów*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia”, nr 71(832).

SIMPLIFYING THE ACCOUNTING OF MICRO- AND SMALL UNDERTAKINGS – THREATS AND OPPORTUNITIES

Summary: Economic operators, leading accountancy in accordance with the Accounting Act, may simplify the accounting policy, especially if they are entities with the status of micro- or small undertakings. The aim of the article is to present the possible simplifications in accounting of micro- and small undertakings, including informational aspects of their financial statements. The article presents the external and internal conditions of such simplifications.

Keywords: micro-undertakings, small undertakings, accounting, simplifying the accounting.